

KÜLTÜR TURİZMİNDE UYGULAMALI HALKBİLİM MÜZECİLİĞİNİN ROLÜ VE ERDEMLİ'DE AÇIK HAVA MÜZESİNİN KURULMASIYLA İLGİLİ ÖNERİLER*

THE ROLE OF APPLIED FOLKLORE MUSEOLOGY IN CULTURAL TOURISM AND PROPOSALS FOR INSTALLING OPEN AIR MUSEUM IN ERDEMLİ

Nilgün ÇIBLAK COŞKUN**

ÖZET: Batı ülkelerindeki müzelerin yerel kültürü dünyaya açan, sanat ve kültürel etkinliklerin gerçekleştirildiği, belli eserlerin sergilenmekle birlikte kültürün yaşatıldığı mekânlar olarak düzenlendiği dikkati çekmektedir. Türkiye'de ise kültürel değerlerin, küreselleşme ve sözde modernlik anlayışı altında halka sunulan yabancı değerlerle içinin boşaltılmaya çalışıldığı sorunu, kültür odaklı çeşitli disiplinlerde tartışılmakla birlikte bu tarz uygulamalı halkbilim müzelerinin sayısı istenilen düzeye ulaşmış değildir. Ülke genelinde bazı örnekleri görülmeye başlanan ve "açık hava halk kültürü müzesi" gibi adlarla anılan, içerik olarak kültürün tüm canlılığıyla yaşayarak ve yaşatılarak öğretildiği bu müzelerin yerel ölçüde de sayılarının artırılması gerekmektedir. Türkiye'de tarihi, coğrafi ve kültürel özellikleriyle bu tarz müzelere ev sahipliği yapabilecek pek çok yerleşim birimi bulunmaktadır. Bunlardan birisi de Mersin'in Erdemli ilçesidir. Erdemli, tarihi eserleri, ören yerleri, doğası ve kültürel özellikleri açısından zengin bir potansiyele sahiptir. Ayrıca her ne kadar yerleşik düzene geçilse de ilçede yakın döneme kadar konar-göçer yaşam tarzını sürdürmüş Yörük obalarının zengin kültürü hâlâ canlılığını devam ettirmektedir. Kentin sahip olduğu bu özellikleri göz önünde bulundurulduğunda Erdemli'de bir açık hava müzesinin kurulması gerekli görünmektedir. Bu çalışmada öncelikle kültür turizmi açısından uygulamalı halkbilim müzeciliğinin anlam ve önemi üzerinde durulmuş, dünyada büyük bir gelişme gösteren bu yaklaşımların ülkemizdeki görünümü irdelenmiştir. Ardından "Erdemli Açık Hava Müzesi"nin kurulmasındaki gerekçeler ile müzenin kuruluş aşamasında izlenmesi gereken hususlar hakkında bilgi verilmiştir. Böylelikle yerel kültürün tanıtılması, dışa açılması, ayrıca kültür turizmine ivme kazandırılması bağlamında kültürel içerikli açık hava müzelerinin üstlendikleri role dikkat çekilmek istenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Açık Hava Müzesi, Mersin Kültür Turizmi, Uygulamalı Halkbilim Müzeciliği, Erdemli.

ABSTRACT: It is noteworthy that the museums in the western countries are organizing art and cultural events that open the local culture to the world and that certain works are organized as places where the cultures are kept alive together with exhibitions. In Turkey, cultural values, but globalization and the work to be evacuated to strangers value presented to the public under the so-called modernity, the culture-oriented discussed in various disciplines, this style has not reached the number of the desired level of practical folklore museum. It is necessary to increase the numbers at the local scale, which is known as "open-air folk culture museum" and is taught by living and living with the culture in its entirety. There are many settlements that

* Bu çalışma, Mersin Üniversitesi ve Erdemli Belediyesi'nin katkılarıyla 19-21 Nisan 2018 tarihleri arasında Erdemli'de düzenlenen *Uluslararası Erdemli Sempozyumu*'nda sunulan bildiri metninin makale haline dönüştürülmüş şeklidir.

** Prof. Dr. - Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü/Mersin - nilciblak@gmail.com

can host these kinds of museums with their historical, geographical and cultural characteristics. One of these is Erdemli district of Mersin. Erdemli has a rich potential in terms of its historical monuments, historical sites, natural and cultural features. In addition, the rich culture of the nomadic observers, who have maintained the nomadic-nomadic lifestyle as far as the near-rotation in the district, still maintains its vitality. Considering these features that the city has, it seems necessary to establish an open air museum in Erdemli. In this study, firstly the meaning and importance of applied folklore museum was emphasized in terms of cultural tourism and these developments in the world that have shown great progress have been examined in our country. Then, the reasons for establishing the "Erdemli Open Air Museum" were given and information about the points to be followed during the establishment phase of the museum was given. Thus, it is aimed to draw attention to the role that cultural contents open air museums play in the context of promoting local culture, opening out, and accelerating cultural tourism.

Keywords: Open Air Museum, Mersin Culture Tourism, Applied Folklore Museology, Erdemli.

1. Giriş

Günümüzde büyük bir hızla ilerleyen küresel rekabet ortamında kitle iletişim ve ulaşım araçlarındaki gelişmeler, turizm sektöründeki tüketim kalıplarının da yeniden gözden geçirilmesine neden olmuştur. Buna bağlı olarak dünya turizm pastasındaki payını arttırmak isteyen ülkeler, turizm ürünlerini çeşitlendirmeye ve turizmi yılın on iki ayına yayarak ilgi çekici unsurlarını arttırmaya yönelik çalışmalara ağırlık vermiştir. Bu süreçte turistlerin "güneş-deniz ve kum" odaklı seyahat tercihlerinin dışında eğlenme, sağlık, inanç, spor gibi alanlar ile kültür de etkili olmaya başlamıştır. Özellikle kültür turizmi, günümüzde öne çıkan alternatif turizm çeşitlerinden biri haline gelmiştir. Dünya genelinde turizmin bacasız bir sanayi kolu olduğu görüşü yaygınlaşmaya başladığından bu yana bu alandaki çalışmalara hız verilmiştir.

Görsel ve işitsel medya, bilişim ve iletişim sektöründeki gelişmeler karşısında toplumların hızlı ve köklü değişimler yaşamaları, var olan kültürel değerlerin yaratım, aktarım ve tüketim kalıplarının da farklılaşmasına yol açmıştır. Aslında teknoloji çağının söz konusu unsurları, insan yaşamının günlük ihtiyaçlarını karşılıyor görünmesine karşılık temelde geçmişle ilgili deneyimler kazandırmaktan son derece uzaktır. Bu süreç beraberinde bireylerin hem kendi geçmişlerine hem de farklı toplulukların kültürel değerlerine karşı ilgisinin giderek artmasına, turizmde seyahat planlarını farklı kültürleri tanımak, öğrenmek, deneyimlemek amacıyla yapan kültür gezginlerinin sayısının giderek artmasına neden olmuştur.

Kültür, bir toplumun geçmişten günümüze sahip olduğu maddi ve manevi değerlerin tamamını, ayrıca toplum içi her türlü bilgi, inanç, alışkanlık, gelenek ve görenek, genel davranış ve tutum, görüş ve düşünce şekilleriyle bir bütün oluşturmaktadır (Turhan, 1994: 45). Bir başka deyişle kültürün somut ve somut olmayan olmak üzere iki yönü vardır. İnsan yaşamını kolaylaştırmak ve yaşamına anlam kazandırmak için üretilen araç ve gereçler, yapılar, sanat eserleri gibi mahsuller somut kültür; doğumla

başlayıp ölümle sonlanan geleneksel bütün davranış ve kurallar, normlar, değerler ise somut olmayan kültür içinde değerlendirilmesi gereken unsurlardır.

Kültür tanımına bağlı olarak kültür turizminin de; geçmişe ait kültürel miras değerleri; ayrıca gelenek, görenek, inanışlar, ritüeller, kutlamalar vb. şeklinde sıralayabileceğimiz bugünün somut olmayan kültürel değerleri olmak üzere iki yönü vardır. Bu bağlamda Dünya Turizm Örgütü, kültür turizmini; "eğitim, sanat, festival ve etkinliklere katılma, anıt ve siteleri ziyaret etme, doğa veya folkloru inceleme ve dini ziyaret gibi kültürel motivasyonlarla kişilerin hareket etmesi" (Çetin, 2010:182) şeklinde bir tanımlamada bulunarak hem geçmiş hem de günümüz değerlerini bir şemsiye altında toplamıştır. Dolayısıyla kültürel turizm sadece mekân ve anıtların ziyaretini değil ziyaret edilen alandaki yaşam tarzının da öğrenilmesini içine almaktadır.

Seyahat türleri ve turist beklentileriyle giderek büyüyen bir sektör haline gelen kültür turizmi, bir ülkenin genel olarak ekonomisine özel olarak turizmüne kalıcı bir rekabet gücü kazandırmada; doğal, tarihsel ve kültürel mirasını sürdürülebilir hale getirmede etkili tek araç haline gelmiştir. Ayrıca kültürlerarası diyalogun geliştirilmesinde, doğal ve kültürel mirasın korunup yaşatılmasında, sürdürülebilir ekonominin gerçekleştirilmesinde de kültür turizminin önemi büyüktür (Pekin, 2011:13). Bu yönüyle yerel nitelikli kültürel değerlerin küreselleşme karşısında yok olmasını engelleyici en önemli çıkış yollarından birisi olarak turizm politikalarının odağına kültür turizmi yerleştirilmelidir.

Kültür ve kültürel değerler, toplumların temel dinamiğidir. Bu değerler planlı ve programlı bir şekilde korunup yaşatıldığında, iyi yönetildiğinde sürdürülebilir hale gelecektir. Bu bağlamda müzeler ve tarihi alanların sunum şekli ile korunma politikaları da önemli hale gelmiştir. Bilindiği üzere turizm aracılığıyla müzelerde sergilenen koleksiyonlar tanınır hale gelirken, diğer taraftan müzelerin bulunduğu bölgeler alternatif destinasyonlar haline getirilerek turist sayısının arttırılmasına, dolayısıyla ekonomiye katkı sağlayacaktır.

Müzelerin turist çekmekteki rolü bilinmesine karşılık, Türkiye'deki söz konusu mekânların büyük bir kısmı daha çok arkeolojik ve etnografik eserlerin görsel olarak sergilendiği, bu eserlere koruma amaçlı yaklaşıldığı mekânlar olmaktan kurtulamamıştır. Oysaki Batı ülkelerindeki müzelerin yerel kültürü dünyaya açan, sanat ve kültürel etkinliklerin gerçekleştirildiği, belli eserlerin sergilenmekle birlikte kültürün yaşatıldığı ve öğretildiği mekânlar olarak tasarlandığı dikkati çekmektedir. Bu yönüyle yerel, bölgesel ve ülke genelindeki kültürel değerleri tanıtmak, yaşatmak ve sürdürülebilir hale getirmek için modern anlamda kurulmuş ve içeriğinde uygulamalı halkbilim ürünlerine yer veren müzelere ihtiyaç vardır. Bu tarz müzeler, "güneş-deniz-kum" üçgenine sıkıştırılmış Türk turizmine içinde

bulunduğu darboğazdan çıkartmak hem de küresel dünyada yerel değerleri daha etkili bir şekilde tanıtp sürdürebilir hale getirmek için alternatif bir çözüm yolu sunmaktadır.

Bu düşünceden hareketle çalışmamızda, Mersin'in tarihi, coğrafi, kültürel zenginlikleri, doğa güzellikleri açısından zengin bir potansiyele sahip olduğunu tespit ettiğimiz Erdemli ilçesinde maddi ve manevi bütün kültürel değerlerin tüm canlılığıyla yaşatıldığı bir açık hava müzesinin kurulmasının gerekliliğı üzerinde durulmuş, ayrıca böyle bir müzenin kuruluş aşamasıyla ilgili görüş ve önerilerde bulunulmuştur. Çalışmamızda uygulamalı halkbilim müzeciliğı bağlamında öncelikle söz konusu açık hava müzelerinin gelişimi ve Türkiye'deki görünümü hakkında bilgi verilmiş, ardından yerel ölçekte kendine özgü değerlere sahip Erdemli ilçesinde kurulacak bir açık hava müzesinin kültür turizmi bağlamında kente getireceğı dinamizm ile ekonomik girdilerine dikkat çekilmek istenmiştir.

2. Uygulamalı Halkbilim Müzeciliğı Bağlamında Açık Hava Müzeleri

Dünya müzecilik literatüründe "Folklor Açık Hava Müzesi", "Açık Hava Halk Müzesi" ya da "Açık Hava Halk Kültürü Müzesi" gibi adlarla anılan "Uygulamalı Halkbilimi Müzeciliğı" ilk örneklerinin kurulmaya başlandığı 19. yüzyıldan günümüze büyük bir gelişme göstermiş, hem ülkelerin dünyaya tanıtılmasında hem de yerel kültürün dünyaya açılmasında etkili olup bir kültürel araştırma, turizm ve eğitim kurumu özelliğı kazanmıştır (Oğuz, 2003:11).

Açık hava müzeleri, ulusal sanat ve tarih müzeleri gibi sanat değeri yüksek eserlerin, antik yapıların, tarihi vesikaların sergilendiğı mekânlar olarak düşünölmemelidir. Bu müzelerin içeriğı, doğrudan halk kültürü ürünleri ile ilgilidir. Nitekim Milletlerarası Müzeler Konseyi (ICOM), "açık hava müzesi" kavramını; "Halk kültürünün kaybolmak üzere olan değerlerini kurtarmak için çeşitli yaşayış tarzlarını aksettiren otantik, karakteristik mimari eserlerin, kullanılan aletlerin, zirai faaliyetlerin, el sanatlarının vb. tipik unsurların seçilerek, taşınmazların yerlerinden sökülerek, aslına uygun şekilde belirlenen bir arazi üzerinde yeniden bir araya getirilmesinden oluşan müzeler" şeklinde açıklamaktadır.

Bilindiğı üzere geleneksel müzeler, geçmişi anmaya ve hatırlamaya yardımcı olan ve geçmişe ait eserlerin vitrin içinde, stant üzerinde ya da duvar panolarında sergilenmesi şeklinde tasarlanan mekânlar olup amacı bilgilendirmek, eğitmek ve geçmişe ait değerleri korumak temeline dayanmaktadır. Oysaki açık hava müzeleri, ziyaretçilerin farklı kültürleri tanıma, deneyimleme, yerinde yaşama ihtiyaçlarına göre şekillendirilmiş asıl amacı deneyim kazandırmak ve eğlendirirken öğretmek olan kurumlardır. Bu yönüyle içeriğinde uygulamalı halkbilim ürünlerine yer veren açık hava müzeleri sosyal ve kültürel merkezler ile eğitim merkezleri olarak planlanmıştır.

Dünya genelinde bu yaklaşımla tasarlanan müzeler, katılımcı, etkileşimli, tecrübe kazanılan, eğlendirici birer kültür merkezine dönüştürülmesi konusunda büyük yol katetmiştir. Türkiye ise dünya müzecilik anlayışının geçirdiği bu değişimlerin çok gerisinde kalmıştır.

Türkiye'nin bu alandaki eksikliğini gören ve bu alanda büyük gayret gösteren Türk halkbilim müzeciliği fikrinin öncüsü Hamit Zübeyr Koşay'ın çalışmaları, yeni kurulan Cumhuriyet'in kıt kaynaklarına karşı Atatürk'ün ileri görüşlülüğü sayesinde Ankara Etnografya Müzesi'nin kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Ancak bu süreçten sonra uzun yıllar, kendi kültürel değerlerimizi modern anlamda müzeleme konusunda pek bir ilerleme kaydedilememiştir. 1985 yılında Türkiye dışındaki halkbilimi müzeciliğini yakından takip eden Prof. Dr. Ahmet Edip Uysal'ın fikri katkısıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Başkanlığı ile Ortadoğu Teknik Üniversitesi Rektörlüğü'nün işbirliğinde folklor açık hava müzelerinin kurulması konulu bir sempozyum düzenlenmiş, hatta bu ortak etkinlikte Orta Doğu Teknik Üniversitesi arazisi içinde bir açık hava müzesi kurulması yönünde altyapı çalışmaları başlatılmış, ancak bu teşebbüs maalesef sonuçlandırılmamıştır (Oğuz, 2003: 11). Bu ilk toplantıdan sonra 2002 yılında Prof. Dr. M. Öcal Oğuz'un çalışmalarıyla Gazi Üniversitesi Türk Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi (THBMER) tarafından halk bilimi müzeciliğini konu edinen ikinci bir sempozyum, Türkiye'de neden bir açık hava müzesinin kurulmadığını tartışmaya açması bakımından dikkate değerdir.

Türkiye'de somut anlamda açık hava müzesi kurma ve benzer kurumlar inşa etme çalışmaları ise son 15 yılda ivme kazanmıştır. Bu kapsamda Beypazarı Macun Köy'deki Anadolu Açık Hava Müzesi; Altındağ Belediyesi'nin köy hayatını sergilediği Köy Park Açık Hava Müzesi, Gazi Üniversitesi bünyesinde Türk Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin Ankara Somut Olmayan Kültürel Müzesi; Kayseri Belediyesi'nin bir zamanlar Müslüman ve gayrimüslim halkın bir arada yaşadığı Tavukçu Mahallesi'nin "Kayseri Mahallesi Projesi" vb. çalışmalar, yaşayan müze anlayışının uygulamaya dönüştürüldüğü müzelerdir (Demir, 2013: 154-156).

Avrupa'da ise açık hava müzeleri 19. yüzyılın sonlarına doğru kurulmaya başlanmış, bugün ise sayıları bir hayli artmış vaziyettedir. Büyük bir kısmı kuzey, batı, orta ve doğu Avrupa ülkelerinde toplanmış, irili ufaklı olup sayıları binlerle ifade edilen birçok açık hava müzesi vardır. Sadece İsveç, Norveç, Danimarka ve Finlandiya'da 500 civarında açık hava müzesinde 6000'i aşkın geleneksel yapı bulunmaktadır. Dünyadaki ilk açık hava müzesinin temeli ise 1872 yılında İsveç'te atılmıştır. 1891 yılında İsveç'te açılan Skansen Açık Hava Müzesi, 1936 yılında British Museum ve New York Hayvanat Bahçesi'nden sonra gezilme oranı bakımından dünyada üçüncü sırayı almıştır. O dönemde 500 bin nüfuslu Stockholm'da Skansen müzesini 1 milyon 366 bin kişinin ziyaret etmesi, bu tür müzelerin etkisini göstermesi bakımından ilgi çekicidir. Bu süreçten sonra uygulamalı halkbilim müzeciliği

Avrupa'da hızla yayılmıştır. Avrupa dışında ise Amerika'da 700, Afrika'da 20, Asya'da 10 civarında folklor açık hava müzesi vardır. Bu müzelerden her biri, yüzlerce bazıları binlerce dönüm arazi içinde pek çok özgün mimari eseri, bu yapıların içinde ve dışında korunan ve yeniden üretilerek yaşatılan sayısız halk kültürü ürününü içermektedir (Oğuz, 2003:12-13).

Dünya genelinde sayıları hızla artan söz konusu müzelerin doğuş ve fikri temellerini, aslında Avrupa'nın uluslaşma hareketlerinde aramak gerekir. Bilindiği üzere toplumların kimliğini belirleyen en önemli husus kültürel yapıdır. Ulus olma yolunda sürdürülen mücadele sürecinde Avrupa'daki açık hava müzeleri, ulusların kendi kadim tarihlerini yeniden inşa etme, milli birlik ve beraberliği sağlama, bir kimlik oluşturma konusunda araçsallaştırılan kurumların başında yer almıştır. Bu müzeler aracılığıyla, insanların kendilerini ve kültürlerini tanımaları, akrabalık duygusunun oluşturulması ve kuşaklar arası iletişimin sağlanması hedeflenmiştir. Öte yandan endüstriyel alandaki gelişmelerin de sosyokültürel hayatta meydana getirdiği değişim ve dönüşüm süreci, açık hava müzelerine ilgiyi arttırmıştır. Böylelikle kültürün korunup yaşatılmasında etkili kurum olma kimliğiyle ziyaretçilerin ilgisini çekmesi, açık hava müzelerinin turizm sektöründeki yerinin sağlamlaştırılması çalışmalarına yön vermiştir.

Modern anlamda tasarlanan açık hava müzelerinde sadece bilgiyi sağlamak değil aynı zamanda ziyaretçilere farklı deneyimler kazandırmak hedefi de bulunmaktadır. Bu açıdan müzeler, aslında koruma görevini terk ederek kültür ve eğitim alanlarındaki işlevlerini de dikkate alan, kendine özgü yönetsel ve pazarlama stratejileri geliştiren, talepler doğrultusunda kendini yenileyebilen kurumlar haline getirilmiştir. Bu açıdan müzeleri, tıpkı diğer ticari faaliyetler gibi turizm endüstrisi oluşturan mekânlar olarak kabul etmek gerekmektedir. Turistik tüketimi göz önünde bulundurarak çeşitli imkânlar sunmaya başlayan bu tür müzeler, turistik üretim sistemlerinden biri olarak görülmeye, ayrıca bilginin ve deneyimlerin yayılmasına yardımcı olan evrensel kültür sisteminin bir parçası haline getirilmeye başlanmıştır (Kervankıran, 2014:351). Bu nedenle gelişmiş ülkelerde kültür odaklı açık hava müzelerinin yaygınlaştırılması konusunda büyük ilerleme kaydedilmiş, ziyaretçilere daha iyi deneyim yaşatmak için müze içi organizasyonların, planlamaların önemi arttırılmıştır.

Her yıl milyonlarca turisti kendine çeken bu müzeler, binlerce insanın istihdam edilmesinde, konaklama tesislerinin doluluk oranlarının arttırılmasında ve beraberinde turizm işletmeleriyle etkileşim halinde olan pek çok sektörün kâr oranlarının arttırılmasında ve turizm faaliyetlerinin yılın on iki ayına yayılmasında oldukça etkilidir. Üstelik farklı kültürleri tanıma ve deneyimleme amacıyla tatil programlarını organize eden turist kitlesinin, daha eğitilmiş olduğu, gittiği yerde daha fazla zaman ve para harcadığı, çevreye, doğaya ve kültüre saygılı oldukları göz önünde bulundurulduğunda ülkelerin turizm politikaları içinde söz konusu kültür turistlerini çekebilmek için açık hava müzelerini en dikkat çekici destinasyon

merkezleri arasında değerlendirmesi kaçınılmaz görünmektedir.

İşte bu özellikleri nedeniyle Türkiye'de farklı ülkelerdeki örneklerinden yararlanılarak söz konusu açık hava müzelerinin kuruluş ve gelişim sürecinin iyi araştırılması, akabinde coğrafî, tarihi ve kültürel açıdan zengin değerlere sahip elverişli bölgelerin belirlenerek uygulamalı halkbilim müzeciliğinin geliştirilmesi gerekmektedir. Kültür turizmine ivme kazandırılması bağlamında bu tür müzelerin önemi mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır.

3. Kültür Turizminin Temel Dinamiği Olarak Erdemli'de Açık Hava Müzesinin Kurulması

Kültür varlıkları, ister maddi ister manevi olsun, en eski dönemlerden itibaren farklı coğrafya ve topluluklarda üretilmiş, çağın koşullarına göre gelişmiş, yenilenmiş ve bir kısmı da günümüze kadar aktarılmıştır. Dünya genelinde kimi zaman birbirinden oldukça farklı kimi zaman da çeşitli kültürel etkileşimler nedeniyle benzerlikler gösteren bu değerler, insanlık tarihinin kültürel mirasıdır (Çıblak Coşkun, 2017: 673-674). Bununla birlikte küreselleşme ile toplumların yerel unsurlarının kaybolma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı da bilinen bir gerçektir.

Kültürel değerlerdeki değişimleri Türkiye açısından değerlendirdiğimizde bundan üç yüz ya da beş yüz yıl önceki hayatımızın, eşyamızın, yemeklerimizin, âdetlerimizin, müziğimizin, eğlencemizin, oyunlarımızın nasıl olduğu hakkında ayrıntılı bilginin maalesef elimizde bulunmadığı görülmektedir. Hatta bundan elli yıl önceki folklor mahsullerinden günümüze ne kalmıştır ya da bundan elli yıl sonra ne kalacaktır, bu sorunun yanıtını vermek de zordur. Makineleşen tarım öncesinde nasıl ziraat yapıyorduk; bugünkü kıyafetlerimizden önce ne giyiyorduk; hamburgeri tanımadan önce ne yiyiyorduk; pop müziğinden önce hangi müziği dinliyorduk; bugün nikâh salonlarında üç dakikada evlenirken daha önceleri nasıl düğün yapıyorduk; şimdi bayramlarda deniz kıyısında ya da kayak merkezlerinde tatil yaparken eskiden nasıl bayramlaşıyorduk; koç katımı, bağbozumu, hıdrellez, saya gezmesi, çiğdem pilavı, nevrüz şenlikleri gibi dini ve milli bayramlarımızı unuttuğumuza göre bugün hangi ritüellerin etrafında birlik ve beraberlik şuuruna varıyoruz ya da varacağız? Çocuklarımıza medeniyet ve kültür tarihimizde nereden gelip nereye gittiğimizi nasıl anlatacağız, onlara atalarının, insanlığın bugünkü medeniyetine sağladığı katkıyı nasıl göstereceğiz? Unutmayalım ki kitaplar ve fotoğraflar herkese hitap edemez, müzeyle kitap birbirinin yerini tutamaz. Müzenin evrensel bir dili vardır ve bu dil hakikaten çok etkilidir (Oğuz, 1996: 3-4). Özellikle yaşayarak ve deneyimleyerek kültürü yerinde aktarmayı esas alan müzelerle bu anlamda çok önemli yol kat edilebileceği gözardı edilmemelidir.

Türkiye'de bugüne kadar, uygulamalı halkbilim müzeciliği bağlamında açık hava müzeleri kurulmuş olsa ve bu kurumların içeriği batıdaki gibi doldurulabilmiş olsa idi, Türk kültürünü, Türk insanını gençlere daha kolay

anlatılabilir, diğler taraftan başka milletlerin de bizi tanımasını sağlanabilirdi. Bu yolla son yıllarda gençlerin içine düştüğü kimlik buhranı daha kolay atlatılabilirdi. Bayramlarını, geleneksel ritüellerini, törenlerini küçümseyen, diğler taraftan "noel", "faşing", "paskalya", "şükran günü", "cadılar bayramı" gibi Batı ritüellerini seyrederek büyüyen gençlerin milli oyunlar, eğlenceler, törenler, kutlamalar etrafında birleştirebilmesi zaruridir (Oğuz, 1996: 3-4). Kültürel değerlerin korunup yaşatılması yolunda somut adımların atılması kapsamında bu soruna da bir çözüm bulunacağı unutulmamalıdır.

Günümüzde kültür turizminin temel dinamiği konumundaki bu değerler, turistik bölgeler için son derece büyük öneme sahiptir. Ancak Türkiye'de küreselleşme ile birlikte yerel kültürel değerlerin yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı ve bu durumun hem bölgesel hem de ülke genelinde olumsuz etkiler meydana getirdiği bilinmesine karşılık bu alanda etkili önlemler alınmadığı görülmektedir. Çözüm odaklı çalışmaların merkezine, turistik bölgelerdeki yerel halkın sahip olduğu maddi ve manevi bütün kültürel varlıkların nasıl korunup yaşatılacağı sorusunun yanıtlarını arayarak başlamak gerekmektedir. Bu kapsamda açık hava müzeleri, kültürel değerlerin yeniden hayat bulduğu mekânlar olarak yerel değerlerin korunup yaşatılması çalışmalarına katkı sağlayacaktır.

Mersin'in Erdemli ilçesi böyle bir müzeye ev sahipliği yapabilecek nitelikte bir yerleşim alanıdır. Öyle ki ilçe, coğrafi, tarihi, kültürel ve tabiat güzellikleri açısından zengin bir görünüme sahiptir. İlçenin birbirinden güzel plajları, kıyı turizmini tercih edenler için oldukça elverişlidir. Erdemli'nin tarih içerisindeki gelişimini Tarsus - Mersin - Silifke çizgisinden ayrı düşünmemek gerekir. Nitekim bu coğrafyada Hititler, Asurlar, Mikenler, Persler, Makedonlar, Ermeniler, Romalılar, Bizanslılar, Araplar ve nihayetinde de Türkler yaşamış, dolayısıyla bölgede tarihi ve ören yeri bakımından zengin bir miras kalmıştır. Buna göre Erdemli'deki Kanlıdivane, Adam Kayalar, Korikos Kalesi, Elaiussa Sebaste vb. antik alanlar; diğler taraftan Kayacı Vadisi, Limonlu Çayı, doğal su kaynaklı çamlık alanlar, bu bölgenin tarihi hem de doğal güzellikleri açısından zenginliğini göstermesi bakımından ilgi çekicidir.

Erdemli kültürel açıdan da oldukça zengin değerlere sahiptir. Yerli halk, kökenlerini Ayaş, Bolacalı, Boynuinceli, Cerrahlı, Karakeşli, Kemikli, Koçaş, Tekeli ve Tırtar gibi çeşitli Yörük aşiretlerine dayandırmaktadır. Günümüzde bu aşiretlerin tamamı ekonomik sebepler ve eğitim başta olmak üzere çeşitli nedenlerden dolayı yerleşik hayata geçmiş vaziyettedir. Ancak ilçede uzun yıllar dış etkenlere kapalı bir hayat sürdüren Yörüklerin ilçede demografik bakımından üstünlüğü, kültürel dokuyu da biçimlendirmiş, halkın teknolojinin beraberinde getirdiği yeniliklere duyarlı olmakla birlikte gelenek ve göreneklerine son derece bağlı bir yaşam sürdürmelerinde etkili olmuştur (Kırmızı, 2016: 24-25). Bunun yanı sıra ilçede doğu Anadolu bölgesinden gelip yerleşen vatandaşlar ile Alevi Türkmen zümrelerinden Tahtacılar da yaşamlarını birlik ve beraberlik içerisinde sürdürmektedirler.

Erdemli'nin söz konusu özellikleri dolayısıyla uygulamalı halkbilim müzeciliği bağlamında bir açık hava müzesine ev sahipliği yapabilecek nitelikte olduğu görülmektedir. Bu müzede halk kültürü ürünlerinin yeniden biçimlendirilmesi, üretilmesi ve tüketilmesi kültürel değerlerin yerelden ulusala, ulusaldan küresele kazandırılması sürecinde oldukça işlevsel olacağı unutulmamalıdır.

Erdemli Açık Hava Müzesi'nin kurulma aşamasında dikkat edilmesi gereken hususları ise aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür:

- Öncelikle açık hava müzesinde yer alacak yapıların ve halkbilim mahsullerinin uygulanabilirliği açısından elverişli geniş bir arazi temin edilmelidir. Bu alan modern çevreden mümkün olduğu kadar uzakta olmalıdır. Ancak açık hava müzesinin kurulması aşamasında, bu arazi ile yerleşim birimleri arasındaki ulaşım çalışmaları da birlikte yürütülmeli, müzeye gelen ziyaretçilerin bu konuda herhangi bir sorun yaşamalarının önüne geçilmelidir.

- Belirlenen açık hava müzesi alanına; yerel konutlar, Yörük çadırları, köy hayatını yansıtan yapılar, çeşmeler, ahırlar, ambarlar vb. unsurlar orijinal şekillerine bağlı kalınarak yerleştirilmelidir. Ancak bu yapı gruplarının ya da yaşam alanlarının birbiri ile uyumlu ve bağlantılı olmasına dikkat edilmelidir. Aynı şekilde yaşam alanlarının iç döşemelerinde de aslına sadık kalınmalıdır. Açık hava müzesinin yerleşim planının ve döşemesinin gerçekleştirilmesi aşamasında ziyaretçilerde, sanki bu yerleşim biriminde yaşayan insanlar geçici olarak bu alandan ayrılmışlar da bir süre sonra evlerine, yaşadıkları alanlara geri döneceklermiş hissi uyandırılmalıdır.

- Müzenin planlanması ve kurulması çalışmaları kapsamında yöreye özgü somut olmayan kültürel değerlerin kayıt altına alınması için halkbilimi alanında uzmanlaşmış bir komisyon oluşturulmalı ve bu komisyon ilçedeki bütün kültürel değerleri yazılı ve elektronik kültür ortamına aktarmalıdır.

- Müzedeki somut kültürel değerler, yerel özellikleri, işlevleri ve kendi içindeki ilişkileri göz önünde bulundurularak sergilenmelidir. Ancak müzenin tasarlanması ve uygulamaya dönüştürülmesi kapsamında mutlaka ve mutlaka halkbilimciler görev almalı, yerel kültürü yansıtacak kültürel miras unsurlarından hangilerinin ön plana çıkartılacağı, nasıl icra edileceği, ziyaretçilere nasıl deneyim kazandırılabilceği konusunda mutlaka ön araştırmalar yapılmalıdır.

- Yöredeki kültürel değerlerin tespiti aşamasında "türkü, masal, hikâye, âşık, sağaltım ocakları, köy seyirlik oyunu temsilcileri vb." bütün icracılar da tespit edilmelidir. Öyle ki müze açıldığında günün belirli saatlerinde ziyaretçilere bir masal anası ocak başında tandırbaşı masalı anlatabilmeli, âşıklar saz eşliğinde türküleri okuyabilmelidir. Hatta bu konuda uzmanlaşmış halkbilimcilerden oluşan bir ekip de müzede yer almalı ve söz konusu kültürel değerlerin tanıtımında, yer yer icrasında aktif rol almalıdır.

• Müzenin planlanan uygun bir alanında gösteri, şenlik, oyun vb. halkbilim ürünlerinin oynanabileceği, ritüellerin sergilenebileceği bir meydan oluşturulmalıdır. Bu meydanda, ziyaretçilerle birlikte büyüklerin oynadıkları geleneksel oyunlar oynanmalı, köy seyirlik oyunları çıkartılmalı, çocuklar "ceviz kapmaca, tımbıl, dokuz kiremit vb." geleneksel oyunları oynayabilmelidir. Hidrellez kutlamaları, saya gezme ritüelleri vb. uygulamalar da bu alanda yürütülmelidir. Bütün bu süreçte müze ziyaretçisinin sadece izleyici olarak değil de uygulamalara birebir katılan, yaşayan ve oynayan rolünde olmasına özen gösterilmelidir.

• Müzede geleneksel halk mutfağı için de bir plan yapılmalıdır. Buna göre yufka ekmeğinin hazırlanması, sıkma-börek yapımı ya da öğcel (övcel) çorbası ya da külük adı verilen hamurdan yapılan yiyecek çeşitleri ziyaretçilerin önünde hazırlanmalı, mutfakta kullanılan kap kazağın işlevi, nasıl kullanıldığı canlı olarak gösterilmeli, ziyaretçilerin bu yemeklerin yapımına bizzat katılmaları sağlanmalı, hazırlanması tamamlandıktan sonra da bu yiyecekler ziyaretçilere yerinde tattırılmalıdır.

• Müzede el sanatlarına da yer verilmeli; Yörük kadınlarının bez dokumaları, kilimleri, el işleri, giyim-kuşam-süslenme vb. âdetleri de doğallıkları bozulmadan müzede yer almalı, ziyaretçilerin bunların hazırlanış şekillerini öğrenmelerine olanak sağlanmalıdır.

• Müze tanıtımı için internet ortamında web sayfası hazırlama, reklam ya da tanıtım filmi çekip yayımlama vb. şeklinde sıralayabileceğimiz çalışmalar yürütülmelidir. Ayrıca yörenin belirgin özelliklerini yansıtan hediyelik eşya tasarımları yapılarak ziyaretçilerin ilgisine sunulmalıdır.

• Müzede, ziyaretçilerin, görevlilerin dinlenme, yeme-içme, otopark, tuvalet, park vb. hemen her türlü ihtiyaçlarını rahatlıkla karşılayabileceği alanlar oluşturulmalıdır.

Açık hava müzesiyle ilgili bu düzenlemelerin gerçekleştirilmesi aşamasında, kültürel değerlerin günlük hayattaki görünümüne, uygulanış şekillerine sadık kalınmalı ve ziyaretçiye somut ve somut olmayan kültürel değerlerin özgün şekliyle tecrübe ettirilmesine büyük özen gösterilmelidir. Bu aşamada dikkat edilmesi gereken en önemli hususlardan birisi de, açık hava müzelerinin kurulması ve işlevsel hale getiriliş süreçlerinde mutlaka yöreyi yakından tanıyan, uygulamalı halkbilim müzeciliği konusunda bilgisi ve tecrübesi olan halkbilimcilerin bu müzelerde görev almasının gerekliliğidir.

3. Sonuç

Türkiye'deki müzeler genel olarak tarihi eserlerin saklandığı, korunduğu ve sergilendiği mekânlar olarak tasarlanmıştır. Oysaki müzelerin dünya genelindeki modern müzeler bağlamında gözden geçirilerek yaşayan, dinamik ve uygulamalı halkbilim müzeciliğine uygun hale getirilmesi, kültürel değerlerin sürekliliğinin sağlanması hem ziyaretçi sayısının hem de müze

gelirlerinin artırılması bakımından oldukça önemlidir.

Küreselleşen dünyada yerel nitelikli kültürel değerlere sahip çıkabilmenin en önemli yollarından birisi Türkiye'deki açık hava müzelerinin sayısını arttırmaktır. Büyük bir hızla gelişen teknoloji ve sanayileşme, paralelinde kitle iletişim araçlarının en ücra alanlara kadar ulaşması, sözde kültürler arası iletişime ivme kazandırmakla birlikte, madalyonun arka yüzünde geleneksel yaşam biçimini derinden sarsmış, kültürel anlamda pek çok şeyi önüne katıp yok etmeye başlamıştır. Unutulmamalıdır ki toplumların kendi kimliklerini belirleyen en önemli göstergelerden birisi kültürel değerlerdir. Dolayısıyla küreselleşme yolunda olan dünyamızda yerel kültürel değerleri koruyup sürdürülebilir hale getirmenin önemi daha da artmaktadır. Bu noktada gelenek ve görenekler, mutfak âdetleri, bayram ve kutlamalar, giyim-kuşam tarzı, seyirlik oyunlar ya da çocuk oyunları, ayrıca masal, efsane, türkü, ninni, mani vb. anonim halk edebiyatı ürünleri ile âşık mahsulleri şeklinde sıralayabileceğimiz pek çok kültürel değer tüm canlılığıyla sergilendiği, yaşatıldığı, uygulandığı açık hava müzeleri, küreselleşen dünyada yerel kültürün sürdürülebileceği en önemli kurumlar olarak kabul edilmeli ve çalışmalar bu doğrultuda gerçekleştirilmelidir

Turizm faaliyetleri arasında açık hava müzeleri, kültür turizmine ivme kazandıracak önemli dinamiklerden birisidir. Ancak söz konusu müzelerin işlevi sadece turizmle ve ekonomi ile sınırlı tutulmayıp ülke tanıtımı için sosyal ve kültürel anlamdaki rollerini de göz önünde bulunduran politikalar güdülmelidir. Bu tür müzelerde somut ve somut olmayan kültürel değerlerin kendi doğal ortamlarına uygun bir şekilde sergilenmesi, yaşatılması, deneyimlenebilmesi öncelikle yerel ve bölgesel kültürün tanıtılmasına katkıda bulunduğu gibi aslında milli kimliğin de yansıtılmasında etkili olacaktır.

"Erdemli Açık Hava Müzesi" örneğinde somutlaştırmaya çalıştığımız uygulamalı halkbilim müzeciliğinin Türkiye genelinde yaygınlaştırılması, bu müzelerin Batı'daki örneklerine göre geliştirilmesi, hem kültür gezginlerinin hem de hizmeti sunanların kazanmasında etkili olacağı gibi kültürel sürekliliğin sağlanmasına da katkıda bulunacaktır.

KAYNAKÇA

- ÇETİN, Turhan (2010). "Cumalıkızık Köyünde Kültürel Miras ve Turizm Algısı". *Millî Folklor*, S. 87, s. 181-190.
- ÇIBLAK COŞKUN, Nilgün (2017). "Kültürel Mekânların Kültür Turizmi Kapsamında Kullanılması: Silifke'deki Huriler Tepesi Örneği". *Yeniceli Âşık Sıdkî Baba ve Popülerlik Çerçevesinde Kültür-Sanat Sempozyumu Bildirileri*, 13-14-15 Ekim 2016 Mersin, s. 671-687, Mersin: Mersin Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- DEMİR, Zehra Sema (2013). "Türkiye'de Açık Hava Müzeleri 'Açıldı' Açılıyor Açık Hava Müzelerine Yeni Bir Bakış". *Millî Folklor*, S. 99, s. 145-158.
- KERVANKIRAN, İsmail (2014). "Dünyada Değişen Müze Algısı Ekseninde

Türkiye'deki Müze Turizmine Bakış". *Turkish Studies*, V.9/11, s. 345-369.

KIRMIZI, Ömer (2016). *Erdemli Halk Kültürü*. Mersin: Mersin Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.

OĞUZ, Öcal (1996) "Türk Dünyasında Nevruz Açık Hava Müzesi", *Millî Folklor*, S. 29-30, s. 3-5.

OĞUZ, Öcal (2003). "Türkiye'de Halkbilimi Müzeciliği ve Sorunları Sempozyumu" (Açılış Bildirisi), *Türkiye'de Halkbilimi Müzeciliği ve Sorunları Sempozyumu Bildirileri*, s. 11-14, Ankara: Gazi Üniversitesi Türk Halkbilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi (THBMER) Yayınları.

PEKİN, Faruk (2011). *Çözüm: Kültür Turizmi*. İstanbul: İletişim Yayınları.

TURHAN, Mümtaz (1994). *Kültür Değişmeleri (Sosyal Psikoloji Bakımından Bir Teknik)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.